

Перегида Ю.А.
аспірант,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ФУНКЦІЙ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність досліджуваної тематики зумовлена науковим пошуком методів у сфері проблем формування середнього класу з позиції суспільної географії для здійснення комплексного аналізу цього питання. Накопичений досвід демократичних країн із розвинутою системою соціального захисту в умовах ринкової економіки свідчить, що середній клас розділяє два антагоністичні полюси суспільства – багатих і бідних, не даючи їм можливості зіткнутися за принципом взаємного знищення. Саме середній клас завжди був і буде в майбутньому зацікавлений у збереженні добробуту і стабільності в державі. Він є вирішальною силою в подоланні суспільних проблем та обмеженні крайнощів приватної власності і владних структур шляхом встановлення над ними ефективної системи соціального контролю [4, с. 510].

Характеризуючи середній клас, варто звернути увагу на його провідні функції: середній клас – це сукупність соціальних груп, які виступають складовими елементами при окресленні соціально-економічної нерівності в суспільстві. Сучасний середній клас доцільно описувати через виконуваний ним функції (табл. 1). Дослідження функції середнього класу та їх вплив як на регіональному так і на державному рівні розкриваються через залежність між регіональним рівнем доходів та окремими показниками, що характеризують рівень соціально – економічного розвитку регіону. Середній клас як важливий стабілізуючий компонент соціальної системи виступає об'єктом дії в результаті функціонування економіки, трансформаційних процесів, формування інститутів суспільства.

Таблиця 1

Функції середнього класу та їх вплив

Функція середнього класу	Характеристика функції
Соціально-економічна	впливає на ефективний розподіл та рівновагу економічної влади у суспільстві.
Суспільно-географічна	диференціація рівня життя населення певної території проявляється через відмінності в характері розселення, спеціалізації територіальних одиниць, демографічні та соціальної структури та рівні зайнятості.
Економічна	середній клас основний наповнювач державного бюджету країни, інвестиційний потенціал країни.

Стабілізуюча	прагнення середнього класу до вирішення соціальних конфліктів та протиріч еволюційним шляхом.
Освітня	середній клас сам є основою як високого, так і достатнього рівня освіти для забезпечення відповідного рівня життя в межах певної територіальної одиниці.
Відновлювальна	висока здатність пристосовуватись до умов суспільної трансформації, можливість представників середнього класу самореалізовуватись в періоди економічної чи політичної кризи.

*власна розробка автора

Основним завданням середнього класу є забезпечення економічної, соціальної і політичної стабільності в країні. Саме тому формування середнього класу в суспільстві можна розглядати як вагомий критерій ефективності реформ, що характеризує міцність усієї системи економічних, соціальних і політичних інститутів [1, с. 353]. Слід наголосити, що правове регулювання середнього класу потребує науково обґрунтованого вдосконалення, що має привести до створення цілісної системи правових норм, які б належним чином забезпечували формування середнього класу та збільшення ролі його представників на теренах нашої країни. Таким чином, середній клас – це групи людей, що мають спільний соціальний статус, відповідні йому обсяги влади, розміри і форми отримання доходу і які дотримуються певного способу життя. Виявлення територіальних структур середнього класу – одне із завдань суспільної географії. Зауважимо, що посилення регіональної диференціації в рівнях життя населення України зумовлене недостатньо ефективною державною і регіональною політиками у напрямі забезпечення конвергенції добробуту населення регіонів, а також неналежною дієвістю застосовуваних механізмів подолання соціальної нерівності.

Розмір доходів є основною ознакою належності до середнього класу. Це, зокрема, підтвердило опитування, проведене Українським центром політичних та економічних досліджень імені О. Разумкова: «...оскільки середній клас, з одного боку, пов'язується з досить високим рівнем добробуту, а з іншого – є очевидно різноплановим явищем, то переважна частина відповідей на питання «За якими ознаками в першу чергу людину можна віднести до середнього класу?» зосередилася на двох варіантах: «за рівнем доходів, розміром майна, яким вона володіє» (54,5%) та варіанті, згідно з яким, «за однією ознакою це зробити неможливо, лише за сукупністю ознак» (24,1%)...» [2, с. 14].

Таким чином, по-перше, при дослідженні середнього класу можливо визначити територіальну структуру поширення осіб, які є представниками цієї групи, а по-друге, враховуючи специфіку територію та ряд факторів можливо запровадити умови при розробці регіональної політики направленої на формування середнього класу. Слушно представити позицію Н. С. Гаєвської з приводу того, що елементами територіальної структури є саме зони, а не ареали або райони, бо територія за ознакою бідності вирізняється не на основі наявності бідного населення, а за інтенсивністю цього явища [3, с. 24]. З огляду

цієї особливості завдання для формування середнього класу мають враховувати, по-перше створення економічних можливостей (створення робочих місць, організація підвищення кваліфікації, створення та поліпшення існуючої інфраструктури), по-друге розширення прав і можливостей бідних прошарків населення, в тому числі у сфері зайнятості (усунення соціальних та інституціональних перешкод для працевлаштування, створення інститутів, які реагують на потреби людей, в першу чергу представників бідних прошарків тощо), а також підвищення конкурентоспроможності на ринку праці.

Середній клас в рамках територіальної структури має просторові межі, які можливо прослідкувати на конкретній території виходячи з проблематики дослідження. Із наведеного трактування можна зробити висновок, що впорядкованість просторового характеру є необхідною умовою для певної структуризації географічних об'єктів для розкриття їхнього змісту. Формування середнього класу – це процес, опосередкований функціонуванням економіки та розвиненістю соціальних структур суспільства.

Отже, за допомогою суспільно-географічного підходу до розкриття специфіки середнього класу необхідно застосовувати у взаємозв'язку із територіальною суспільною системою, що матиме на меті розкриття просторово-часової специфіки, з'ясування загальних та регіональних факторів, що зумовлюють характеристики середнього класу із виявленням концентрації найбільш значної нерівності та обґрунтування заходів, спрямованих на підвищення рівня життя людей, зменшення наслідків бідності, що носять негативний характер й забезпечення розвитку територіальних утворень на локальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Александрова О.С. Середній клас як фактор забезпечення стабільності в сучасній Україні // Гілея. Наук. вісник: збірник наук. праць. – К., 2011. – Вип. 44 (№ 2). – С. 350-357.
2. Биченко А. Український середній клас. Уявлення та реальні ознаки / А. Биченко // Національна безпека і оборона. – 2008. – № 7. – С. 14-30.
3. Гаєвська Н. С. Суспільно-географічні аспекти поширення бідності в Луганській області. – Дисертація канд. геогр. наук: 11.00.02, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2012. – 200 с.
4. Гернего О. О. Провідна роль середнього класу (класу асоційованих фахівців) як основного суб'єкта і носія соціальної справедливості в умовах переходу людства до постіндустріального суспільства / О. О. Гернего, М. П. Вавринчук // Університетські наукові записки. – 2006. – № 3-4(19-20). – С. 503-510.